

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U003578

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 26-08-2025

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Костак Катерина Анатоліївна

2. Kateryna A. Kostak

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 011

Назва наукової спеціальності: Освітні, педагогічні науки

Галузь / галузі знань: освіта

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Освітні, педагогічні науки

Дата захисту: 26-08-2025

Спеціальність за освітою: 011 Освітні, педагогічні науки

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 10470

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 14.29.01

Тема дисертації:

1. Становлення і розвиток спеціальної освіти дітей з сенсорними порушеннями на Харківщині (1920–1960 рр.)
2. Formation and Development of Special Education for Children with Sensory Impairments in Kharkiv Region (1920–1960)

Реферат/анотація:

1. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю ґрунтовного історико- педагогічного аналізу процесів становлення спеціальної освіти дітей із сенсорними порушеннями в Україні як важливої складової національної освітньої традиції. У сучасних умовах активного впровадження інклюзивного навчання особливої значущості набуває звернення до історичного досвіду, який дає змогу не лише зберегти цінні надбання минулого, а й переосмислити їх для вдосконалення сучасної практики та пошуків ефективних, науково обґрунтованих підходів. Умови соціальної, політичної та освітньої реальності Харківщини досліджуваного періоду сприяли появі унікальних організаційних моделей, фахівців, педагогічних рішень і методик, що зберігають свою актуальність і сьогодні. У 1920–1969 рр. Харківщина виокремлювалася серед інших регіонів України особливими передумовами для становлення і розвитку спеціальної освіти. Статус

столиці УСРР (1919–1934) забезпечив регіону концентрацію значного політичного, інтелектуального та ресурсного потенціалу, що створило підґрунтя для інтенсивних освітніх трансформацій. Харків сформувався як провідний науковий й освітній осередок. У місті та області діяли кілька педагогічних закладів: Вищі трирічні педагогічні курси імені Г. С. Сковороди засновані в 1919 р.; ХІНО – 1921 р., який в 1933 р. через ряд реорганізацій став педінститутом з відкритим при ньому у 1935 р. дворічним учительським інститутом; трирічні педагогічні курси в Богодухові, Вовчанську, Краснокутську, Валках; Куп'янський учительський інститут – 1939 р., було засновано Український науково-дослідний інститут педагогіки та Інститут дефектології. Впроваджувалися новаторські освітні практики таких вчених: у 20–40-х рр. ХХ ст. – О. Залужного, І. Соколянського, Я. Мамонтова, О. Попова, О. Леонтьєва, А. Запорожця, П. Зінченка, у 40–60-х рр. ХХ ст. – А. Ганджія, П. Гуслистого, А. Зільберштейна, М. Григор'єва, Є. Яновської, С. Абрамсона, О. Савченка, С. Рехтера, І. Федоренко та інших. Висока культурна традиція краю, пов'язана з іменами таких просвітників, як Григорій Сковорода, Василь Каразін, Борис Грінченко, забезпечувала гуманістичний ціннісний фундамент освітніх пошуків. Нарешті, у Харківському регіоні органічно поєднувалися індустриальне міське й сільське середовище, що створювало репрезентативну картину розвитку спеціальної освіти в різних соціальних умовах. Таким чином, поєднання зазначених чинників зумовило унікальну роль Харківщини у становленні спеціальної освіти в Україні. Мета дослідження полягає в здійсненні історико-педагогічного аналізу становлення і розвитку спеціальної освіти дітей із сенсорними порушеннями на Харківщині у 1920–1960-х рр. у контексті загальноукраїнських освітніх трансформацій та актуалізації напрацювань учених і вчителів-практиків у сучасних закладах загальної та спеціальної освіти, навчальних і реабілітаційних центрах. Завдання дослідження охоплюють з'ясування передумов формування системи спеціальної освіти дітей із порушеннями зору і слуху на Харківщині; обґрунтування етапів становлення й розвитку спеціальної освіти дітей із сенсорними порушеннями у 1920–1960-х рр.; аналіз внеску харківських науковців та участі учителів-практиків у формуванні системи спеціальної освіти; узагальнення досвіду навчання дітей із сенсорними порушеннями в спеціальних школах Харківщини у визначений період та окреслення перспектив творчого використання педагогічно цінних ідей у сучасних умовах. На основі аналізу нормативно-правових актів (Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Концепції державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами»), довідкових джерел (педагогічні словники, енциклопедії, глосарії з дефектології) уточнено сутність і зміст основних понять дослідження: «діти з сенсорними порушеннями», «спеціальна освіта», «спеціальна школа», «спеціальна педагогіка», «сурдопедагогіка», «тифлопедагогіка», «логопедія». Проведене уточнення термінів дозволило виокремити їхнє семантичне наповнення відповідно до історичного періоду, охопленого дослідженням, та простежити трансформацію змісту понять у контексті змін в освітній політиці й науковій думці. Уточнено ключову дефініцію дослідження – «спеціальна освіта дітей із сенсорними порушеннями», під якою розуміється багаторівнева система закладів, програм і методик, спрямованих на забезпечення навчання, виховання, корекцію розвитку, соціальну адаптацію дітей зі сліпотою та глухотою, які враховують їх особливі освітні потреби, обумовлені стійкими функціональними порушеннями сенсорних аналізаторів таких дітей.

2. The dissertation is a historical-pedagogical theoretical study of the formation and development of special education for children with sensory impairments in the Kharkiv region. The work is devoted to studying the regional features of organizing the education of children with visual and hearing impairments in the 1920s–1960s in the context of educational policy, scientific approaches, and pedagogical practice. The relevance of the study is due to the necessity of a thorough historical- pedagogical analysis of the processes of formation of special education for children with sensory impairments in Ukraine as an important component of the national educational tradition. In modern conditions of active implementation of inclusive education, turning to historical experience gains particular significance, allowing not only to preserve valuable achievements of the past but also to re-evaluate them for improving modern practice and finding effective, scientifically grounded approaches. The conditions of the social, political, and educational reality of the Kharkiv region during the period under study contributed to the emergence of unique organizational models, specialists, pedagogical solutions, and methods that remain relevant today. In 1920–1969, the Kharkiv region stood out among other regions of Ukraine due to

special preconditions for the formation and development of special education. The status of the first capital of the Ukrainian SSR (1919–1934) provided the region with a concentration of significant political, intellectual, and resource potential, which laid the groundwork for intensive educational transformations. Kharkiv emerged as a leading scientific and educational center. Several pedagogical institutions operated in the city and the region: H. S. Skovoroda Higher Three-Year Pedagogical Courses founded in 1919; Kharkiv Institute of People's Education (KHINO) – 1921, which in 1933, due to a series of reorganizations, became a pedagogical institute with a two-year teachers' institute opened there in 1935; three-year pedagogical courses in Bohodukhiv, Vovchansk, Krasnokutsk, Valky; Kupiansk Teachers' Institute – 1939. The Ukrainian Research Institute of Pedagogy and the Institute of Defectology were founded. Innovative educational practices of such scholars were implemented: in the 1920s–1940s – O. Zaluzhnyi, I. Sokolyanskyi, Ya. Mamontov, O. Popov, O. Leontiev, A. Zaporozhets, P. Zinchenko; in the 1940s–1960s – A. Handzhyi, P. Huslysty, A. Zilberstein, M. Hryhoriev, Ye. Yanovska, S. Abramson, O. Savchenko, S. Rekhter, I. Fedorenko, and others. The high cultural tradition of the region, associated with the names of such educators as Hryhorii Skovoroda, Vasyl Karazin, Borys Hrinchenko, provided a humanistic value foundation for educational quests. Finally, the Kharkiv region organically combined industrial urban and rural environments, creating a representative picture of the development of special education in various social conditions. Thus, the combination of these factors determined the unique role of the Kharkiv region in the formation of special education in Ukraine. The purpose of the study is to conduct a historical-pedagogical analysis of the formation and development of special education for children with sensory impairments in the Kharkiv region in the 1920s–1960s in the context of all-Ukrainian educational transformations and to actualize the achievements of scientists and practicing teachers in modern general and special education institutions, educational and rehabilitation centers. The tasks of the study include: clarifying the prerequisites for the formation of the system of special education for children with visual and hearing impairments in the Kharkiv region; analyzing the contribution of Kharkiv scientists and the participation of practicing teachers in the formation of the special education system; generalizing the experience of educating children with sensory impairments in special schools of the Kharkiv region during the specified period and outlining the prospects for creative use of pedagogically valuable ideas in modern conditions.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Гайдено, К. А. Співпраця учених-дефектологів з родинами дітей з особливостями розвитку: історико-педагогічний аспект. Інноваційна педагогіка, 52(1), 15.
- Костак, К. А. Особливості психолого-педагогічної характеристики учнів з психофізичними порушеннями. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, (93, т. 1), 71.
- Костак, К. А. Стан освіти на Харківщині під час Другої світової війни. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 5(359), 81.
- Костак, К. А. Внесок вчителів спеціальних шкіл Харківщини у навчанні дітей з сенсорними порушеннями на сторінках періодичних видань 1941–1968 рр. Педагогічна Академія: наукові записки, (15).

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бондар Віталій Іванович

2. Vitalii I. Bondar

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9415-5024

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гладуш Віктор Антонович

2. Viktor A. Gladush

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5700-211X

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=c2MDTY0AAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Житомирський державний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02125208

Місцезнаходження: вул. В. Бердичівська, буд. 40, Житомир, Житомирський р-н., 10008, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шевченко Світлана Михайлівна
2. Svitlana M. Shevchenko

Кваліфікація: к. т. н., професор, 05.02.08**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0001-9379-3393**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"**Код за ЄДРПОУ:** 02071180**Місцезнаходження:** вул. Кирпичова, буд. 2, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України**Ідентифікатор ROR:****Рецензенти****Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Штефан Людмила Андріївна
2. Liudmyla A. Shtefan

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.01**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0003-4526-765X**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди**Код за ЄДРПОУ:** 02125585**Місцезнаходження:** вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України**Ідентифікатор ROR:****Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Зеленська Людмила Дмитрівна
2. Lyudmila D. Zelenska

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.01**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0002-3324-5173**Додаткова інформація:** <https://scholar.google.com/citations?user=mSplxEAAAAAJ&hl=ru>**Повне найменування юридичної особи:** Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Коваленко Вікторія Євгенівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Коваленко Вікторія Євгенівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Новолокін Антон Володимирович

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна